

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (kolmas koda)

6. oktoober 2015*

Eelotsusetaotlus — Õigusalane koostöö tsiviilasjades — Kohtualluvus ning kohtuotsuste tunnustamine ja täitmine kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega — Määrus (EÜ) nr 2201/2003 — Artikli 1 lõike 1 punkt b — Esemeline kohaldamisala — Pärandvara jagamise kokkulepe üleelanud abikaasa ja tema alaealiste laste vahel, keda esindab eestkostja — Kvalifitseerimine — Tingimus, mille kohaselt on niisuguse kokkuleppe puhul nõutav kohtu nõusolek — Vanemliku vastutusega seotud meede või pärimisasjadega seotud meede

Kohtuasjas C-404/14,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Nejvyšší soud (kõrgeim kohus, Tšehhi Vabariik) 25. juuni 2014. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 25. augustil 2014, menetluses

Marie Matoušková, pärandi hooldaja,

EUROOPA KOHUS (kolmas koda),

koosseisus: koja president M. Ilešič, kohtunikud A. Ó Caoimh, C. Toader (ettekandja), E. Jarašiūnas ja C. G. Fernlund,

kohtujurist: J. Kokott,

kohtusekretär: A. Calot Escobar,

arvestades kirjalikku menetlust,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

— Tšehhi valitsus, esindajad: M. Smolek ja J. Vlácil,

— Euroopa Komisjon, esindajad: M. Wilderspin ja M. Thomannová-Körnerová,

olles 25. juuni 2015. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

* Kohtumenetluse keel: tšehhi.

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus puudutab nõukogu 27. novembri 2003. aasta määruse (EÜ) nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000 (EÜT L 338, lk 1; ELT eriväljaanne 19/06, lk 243), artikli 1 lõike 1 punkti b ja lõike 3 punkti f tõlgendamist.
- 2 Taotlus on esitatud menetluses, mille M. Matoušková pärandi hooldajana algatas selleks, et teha kindlaks, millise kohtu alluvuses on nõusoleku andmine pärandvara jagamise kokkuleppele, mille alaealiste laste nimel on sõlminud eestkostja.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

Määrus nr 2201/2003

- 3 Määruse artiklis 1 on ette nähtud:

„1. Käesolevat määrust kohaldatakse järgmisi valdkondi käsitlevate tsiviilasjade suhtes igat liiki kohtutes:

[...]

- b) vanemliku vastutuse tekkimine, teostamine, piiramine või äravõtmine.

2. Artikli 1 lõikes b osutatud küsimused võivad käsitleda eelkõige järgmist:

[...];

- b) eestkoste, hooldus ja samalaadsed instituudid;

- c) iga sellise isiku või organi määramine ja ülesanded, kes vastutab lapse isiku või tema vara eest või esindab või abistab last;

[...]

- e) meetmed lapse kaitseks, mis käsitlevad lapse vara haldamist, säilitamist või käsutamist.

3. Käesolevat määrust ei kohaldata järgmiste juhtumite suhtes:

[...]

- f) usaldusomand või pärimine;

[...]”

- 4 Selle määruse artiklis 2 on sätestatud:

„Käesolevas määruses kasutatakse järgmisi mõisteid:

[...]

7) mõiste „vanemlik vastutus” tähendab kõiki lapse isiku või varaga seotud õigusi ja kohustusi, mis antakse füüsilisele või juriidilisele isikule kohtuotsusega, seaduse alusel või õigusliku toimega kokkuleppe põhjal. See mõiste hõlmab eestkosteõigust ja suhtlusõigust;

8) mõiste „vanemliku vastutuse kandja” on iga isik, kellel on lapse suhtes vanemlik vastutus;

[...]”

5 Määruse artikli 8 „Üldine kohtualluvus” artiklis 1 on ette nähtud:

„Liikmesriigi kohtutel on vanemliku vastutuse asjus pädevus lapse suhtes, kelle alaline elukoht on hagi esitamise ajal selles liikmesriigis.”

6 Määruse nr 2201/2003 artikkel 12 on sõnastatud järgmiselt:

„1. Liikmesriigi kohtutel, kellel on [...] pädevus lahutuse, lahuselu või abielu tühistamise taotluse suhtes, on pädevus kõigi selle taotlusega seotud vanemlikku vastutust käsitlevates küsimustes [...].

[...]

3. Liikmesriigi kohtutel on seoses vanemliku vastutusega pädevus lõikes 1 nimetatata menetlustes juhul, kui:

a) lapsel on oluline side selle liikmesriigiga, eeskätt seetõttu, et üks vanemliku vastutuse kandjatest elab alaliselt selles liikmesriigis või et laps on selle liikmesriigi kodanik; ning

ja

b) kõik menetluse osapooled on kohtusse pöördumise ajal sõnaselgelt või muul viisil ühehäälselt kohtute pädevust tunnistanud ning see on lapse parimates huvides.”

Määrus (EL) nr 650/2012

7 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 4. juuli 2012. aasta määrus (EL) nr 650/2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist (ELT L 201, lk 107), põhjendus 9 on sõnastatud järgmiselt:

„Käesoleva määruse kohaldamisalasse peaksid kuuluma kõik tsiviilõiguslikud pärimisega seotud aspektid, st varaesemete, õiguste ja kohustuste mis tahes vormis üleminek surma korral, olenemata sellest, kas tegemist on üleminekuga surma puhuks tehtud korralduse alusel või üleminekuga seadusjärgse pärimise teel.”

8 Nimetatud määruse artikli 1 lõike 2 punktide a ja b kohaselt

Käesoleva määruse reguleerimisalast jäetakse välja:

a) perekonnaseis, perekonnasuhted ja suhted, millel on kõnealusele suhtele kohaldatava õiguse kohaselt perekonnasuhetega samalaadne toime;

b) füüsilise isiku õigus- ja teovõime, ilma et see piiraks artikli 23 lõike 2 punkti c ning artikli 26 kohaldamist;

[...]”

- 9 Kõnealuse määruse artiklis 23 on ette nähtud:

„1. [Käesoleva määruse a]rtikli 21 või 22 kohaselt kindlaks määratud õigust kohaldatakse pärimisasjale kui tervikule.

2. Eelkõige kohaldatakse nimetatud õigust järgmisele:

[...]

c) pärimisvõime

[...]”

- 10 Selle määruse artiklis 26 „Surma puhuks tehtud korralduste sisuline kehtivus” on sätestatud:

„1. Artiklite 24 ja 25 kohaldamisel hõlmab sisuline kehtivus:

a) surma puhuks korraldust tegeva isiku võimet teha sellist korraldust;

[...]”

- 11 Kuna vastavalt selle määruse artiklile 84 on see määrus kohaldatav alates 17. augustist 2015, ei ole see põhikohtuasja vaidlusele ajaliselt kohaldatav.

Tšehhi õigus

- 12 Tšehhi tsiviilkohtumenetluse seadustiku põhikohtuasja asjaoludele kohaldatava redaktsiooni §-is 179 on ette nähtud:

„Kui alaealise nimel sõlmitava tehingu tegemiseks on vaja kohtu nõusolekut, annab kohus oma nõusoleku, kui see on alaealise huvides.”

- 13 Kuni 31. detsembrini 2013 kehtinud tsiviilseadustiku artikli 28 kohaselt teeb seaduslik esindaja lapse nimel kõik toimingud, mis on vajalikud tema vara valitsemiseks. Igapäevase valitsemise raamest väljuvate vara käsutustehingute jaoks peab eestkostjal olema pädeva kohtu nõusolek.

- 14 Seaduse nr 94/1963 ehk perekonnaseaduse kuni 31. detsembrini 2013 kehtinud redaktsiooni § 36 lõikes 1 on sätestatud, et „vanemad esindavad last tehingutes, milleks lapsel puudub täielik teovõime”.

- 15 Sama seaduse § 37 lõikes 1 on ette nähtud, et kumbki vanematest ei saa esindada oma last tehingutes, mis seonduvad küsimustega, mille puhul võivad olla konfliktis vanema ja lapse huvid või sama vanema erinevate laste huvid.

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimus

- 16 Městský soud v Brně (Brno linnakohus) alustas 27. aprillil 2010 Madalmaades 8. mail 2009 surnud G. Martinuse pärimismenetluse. Notar M. Matoušková määramise järgi hooldajaks ja talle tehti ülesandeks pärimismenetluse läbiviimine. Notar tegi kindlaks, et G. Martinus oli Tšehhi Vabariigi kodanik, kelle elukoht oli surma hetkel Brnos (Tšehhi Vabariik). G. Martinuse abikaasa ja nende kaks alaealist last (edaspidi „pärijad”) elasid Madalmaades.

- 17 Võimaliku pärijate huvide konflikti vältimiseks määras Městský soud v Brně (Brno linnakohus) alaealiste laste huvide esindamiseks vastavalt Tšehhi õigusnormidele ka erieestkostja. Menetluses osalenud pooled kinnitasid, et Madalmaades pärimismenetlust algatatud ei olnud.
- 18 Pärijad sõlmisid 14. juulil 2011 pärandvara jagamise kokkuleppe. Městský soud v Brně (Brno linnakohus) 10. augusti 2011. aasta määrusega määrati kindlaks pärandaja vara turuväärtus, võlausaldajate nõuded ning järelejääv netoväärtus.
- 19 Üleelanud abikaasa tegi 2. augustil 2012. aasta notariaalses pärimismenetluses teatavaks uue faktilise asjaolu, et pärandaja alaline elukoht oli tema surma hetkel tegelikult Madalmaades, ja et Tšehhi Vabariigis oli tal ainult registreeritud elukoht, mis ei vastanud tegelikkusele. Lisaks andis ta teada, et Madalmaades oli juba käimas pärimismenetlus, ning esitas selle kohta vastava tunnistuse, mis kandis 14. märtsi 2011. aasta kuupäeva.
- 20 M. Matoušková esitas pärandvara jagamise kokkuleppe eestkostetasju lahendavale kohtule, kuna nimetatud kokkuleppe pooltest kaks olid alaealised lapsed.
- 21 Nimetatud kohus jättis asja sisuliselt läbi vaatamata ning saatis toimiku tagasi M. Matouškovále, põhjusel et kõnealused alaealised lapsed olid juba pikemat aega elanud väljaspool Tšehhi Vabariiki, lisades, et ta ei saa otsustada, et asi ei allu talle, ega saata asja Nejvyšší soudile (kõrgeim kohus), et viimane teeks kindlaks asja territoriaalse kohtualluvuse.
- 22 Neil asjaoludel pöördus M. Matoušková 10. juulil 2013 otse Nejvyšší soudi (kõrgeim kohus) poole, paludes viimasel kindlaks määrata kohtu, kellele alaealiste laste nimel sõlmitavale pärandvara jagamise kokkuleppele nõusoleku andmine territoriaalselt allub.
- 23 Nimetatud kohus leiab, et vajalik on Euroopa Kohtu tõlgendus määrusele nr 2201/2003, kuna vaidlusaluse nõusoleku puhul on tegemist meetmega, mille eesmärk on kaitsta alaealiste huve, ja seega võib see kuuluda nimetatud määruse kohaldamisalasse. Samas võib niisugust pärimismenetluses võetud meetet lugeda ka pärimisega seotud meetmeks, ja sellisena võib see vastavalt mainitud määruse artikli 1 lõike 3 punktile f olla selle määruse kohaldamisalast välja jäetud.
- 24 Neil asjaoludel otsustas Nejvyšší soud (kõrgeim kohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:
- „Kui erieestkostja vajab lapse nimel pärandvara jagamise kokkuleppe sõlmimiseks kohtu nõusolekut, siis kas vastav kohtulahend tehakse määruse nr 2201/2003 [...] artikli 1 lõike 1 punkti b alla kuuluvast valdkonnast või artikli 1 lõike 3 punkti f alla kuuluvast valdkonnast?”

Eelotsuse küsimuse analüüs

- 25 Euroopa Kohtule esitatud toimikust ilmneb, et asjassepuutuvate pärijate vahel sõlmitud kokkuleppe puhul ei ole tegemist pärimislepinguga, vaid juba avanenud pärandi jagamise kokkuleppega.
- 26 Seetõttu tuleb asuda seisukohale, et esitatud küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitust selle kohta, kas määrust nr 2201/2003 tuleb tõlgendada nii, et eestkostja poolt alaealiste laste nimel sõlmitud pärandvara jagamise kokkuleppele nõusoleku andmise puhul on tegemist vanemliku vastutuse teostamisega seotud meetmega selle määruse artikli 1 lõike 1 punkti b tähenduses, mis seetõttu kuulub mainitud määruse kohaldamisalasse, või on selle puhul tegemist pärimisega seotud meetmega nimetatud määruse artikli 1 lõike 3 punkti f tähenduses, mis on selle määruse kohaldamisalast välja jäetud.

- 27 Euroopa Kohtule esitatud toimikust ilmneb, et pärandi valitsejana tegutsev M. Matoušková algatas eestkostesju lahendavas kohtus pärandvara jagamise kokkuleppele nõusoleku andmise menetluse, kuna see kokkuleppe oli sõlmitud eestkostja poolt alaealiste laste nimel, kes on piiratud teovõimega ja kes Tšehhi õiguse kohaselt võivad teha üksnes tehinguid, mis vastavad nende vanusele vastavale intellektuaalsele ja psühholoogilisele küpsusele. Ülejäänud tehinguid teevad alaealiste nimel nende seaduslikud esindajad.
- 28 Pärandvara jagamise kokkuleppele nõusoleku andmine on niisiis alaealise teovõimet arvestades võetud meede, mille eesmärk on kaitsta lapse parimaid huve ja mis Tšehhi õiguses on nõutav vara valitsemisega seotud tehingute puhul, mis väljuvad igapäevase valitsemise raamidest.
- 29 Niisugune meede on otseselt seotud füüsilise isiku teovõimega (vt analoogia alusel kohtuotsus Schneider, C-386/12, EU:C:2013:633, punkt 26), ja nõnda kasutatakse seda toimingute puhul, mis on suunatud alaealiste laste abistamisele ja kaitsele.
- 30 Ka kohtujurist märkis oma ettepaneku punktis 41, et teovõime ning sellega seotud esindamise küsimuste üle tuleb põhimõtteliselt otsustada neile omaste kriteeriumide alusel ning neid ei tohi käsitada üksnes kõnealuste tehingutega seotud sissejuhatavate küsimustena. Seega tuleb tõdeda, et alaealistele lastele esindaja määramine ja viimase tegevuse kontrollimine on nii tihedalt seotud, et ei oleks kohane kohaldada erinevaid kohtualluvuse eeskirju, mis sõltuksid sellest, mis valdkonda vastav tehing kuulub.
- 31 Järelikult ei tohiks asjaolu, et põhikohtuasjas vaidluse all olevat nõusolekut taotleti pärimismenetluses, lugeda otsustavaks selle kindlakstegemisel, kas asjaomane meede kuulub pärimisõiguse valdkonda. Eestkostesju lahendavalt kohtult nõusoleku saamine on alaealiste laste staatuse ja teovõime otsene tagajärg ja selle puhul on tegemist lapse kaitsemeetmega tema vara valitsemisel, säilitamisel või käsutamisel vanemliku vastutuse teostamise raames määruse nr 2201/2003 artikli 1 lõike 1 punkti b ja lõike 2 punkti e tähenduses.
- 32 Seda tõlgendust toetab ka P. Lagarde'i aruanne vanema kohustuste kindlaksmääramise ja laste kaitse abinõude rakendamise pädevuse, kohaldatava õiguse, abinõude tunnustamise, rakendamise ja koostöö 1996. aasta Haagi konventsiooni kohta, mille esemeline kohaldamisala vastab vanemliku vastutuse osas määruse nr 2201/2003 omale. Aruandes rõhutatakse, et kuigi pärimisasjad on selle konventsiooni kohaldamisalast põhimõtteliselt välistatud, peab juhul, kui pärimist reguleeriv õigus näeb ette pärijaks oleva lapse seadusliku esindaja osalemise, see esindaja olema määratud nimetatud konventsiooni sätete alusel, kuna see juhtum kuulub vanemliku vastutuse valdkonda.
- 33 Niisugust tõlgendust kinnitab ka määrus nr 650/2012, mis ei ole põhikohtuasjale ajaliselt kohaldatav, kuid mis nähtuvalt selle põhjendusest 9 võeti vastu eesmärgiga hõlmata kõiki tsiviilõiguslikke pärimisega seotud aspekte ja mille artikli 1 lõike 2 punkti b kohaselt on selle kohaldamisalast välja jäetud füüsilise isiku teovõime. Nimetatud määrus reguleerib nimelt ainult aspekte, mis seonduvad konkreetselt pärimisvõimega (artikli 23 lõike 2 punkt c) ja surma puhuks korraldust tegeva isiku võimega teha sellist korraldust (artikli 26 lõike 1 punkt a).
- 34 Ühtlasi on määruste nr 2201/2003 ja nr 650/2012 kohaldamisala selline tõlgendamine kooskõlas Euroopa Kohtu praktikaga, milles püütakse vältida nii nendes tekstides sätestatud õigusnormide mis tahes kattumist kui ka õiguslünki (vt analoogia alusel kohtuotsus Nickel & Goeldner Spedition, C-157/13, EU:C:2014:2145, punkt 21 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 35 Käesoleval juhul ilmneb eelotsusetaotlusest, et Nejvyšší soudil (kõrgeim kohus) on tekkinud ka küsimus, kas lapse parimaid huve võib kahjustada see, kui pärimisega seotud otsustusmenetlus jaguneks kahe erineva liikmesriigi vahel, ehk osa menetlusest toimuks pärimismenetluse algatamise liikmesriigis ja teine osa lapse alalise elukoha liikmesriigis vastavalt määruse nr 2201/2003 artikli 8 lõikele 1.

- 36 Sellega seoses tuleb märkida, et määruse nr 2201/2003 artikli 12 lõike 3 kohaselt alluvad vanemliku vastutusega seotud küsimused liikmesriigi kohtutele sama artikli lõikes 1 nimetatata menetlustes juhul, kui esiteks on lapsel oluline side selle liikmesriigiga, eeskätt seetõttu, et üks vanemliku vastutuse kandjatest elab alaliselt selles liikmesriigis või et laps on selle liikmesriigi kodanik, ning kui teiseks on kõik menetluse osapooled kohtusse pöördumise ajal sõnaselgelt või muul viisil ühehäälselt kohtualluvust tunnistanud ning see on lapse parimates huvides.
- 37 Nagu rõhutab ka Euroopa Komisjon, võib määruse nr 2201/2003 artikli 12 lõige 3 olla – eeldusel et ülalmainitud tingimused on täidetud – aluseks pärandvara jagamise kokkuleppele nõusoleku andmise kuulumisele pärimisasja lahendava kohtu alluvusse isegi juhul, kui see kohus ei ole lapse alalise elukoha kohus.
- 38 Eelnevaid kaalutlusi arvestades tuleb esitatud küsimusele vastata, et määrust nr 2201/2003 tuleb tõlgendada nii, et eestkostja poolt alaealiste laste nimel sõlmitud pärandvara jagamise kokkuleppele nõusoleku andmise puhul on tegemist vanemliku vastutuse teostamisega seotud meetmega selle määruse artikli 1 lõike 1 punkti b tähenduses, ja seetõttu kuulub see mainitud määruse kohaldamisalasse, ehk et selle puhul ei ole tegemist pärimisega seotud meetmega nimetatud määruse artikli 1 lõike 3 punkti f tähenduses, mis on selle määruse kohaldamisalast välja jäetud.

Kohtukulud

- 39 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse siseriiklik kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (kolmas koda) otsustab:

Nõukogu 27. novembri 2003. aasta määrust (EÜ) nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000, tuleb tõlgendada nii, et eestkostja poolt alaealiste laste nimel sõlmitud pärandvara jagamise kokkuleppele nõusoleku andmise puhul on tegemist vanemliku vastutuse teostamisega seotud meetmega selle määruse artikli 1 lõike 1 punkti b tähenduses, ja seetõttu kuulub see mainitud määruse kohaldamisalasse, ehk et selle puhul ei ole tegemist pärimisega seotud meetmega nimetatud määruse artikli 1 lõike 3 punkti f tähenduses, mis on selle määruse kohaldamisalast välja jäetud.

Allkirjad